

Praksa institucionalizacije regionalne saradnje pojedinih grupa država i korišćenja svih komparativnih prednosti i drugih prednosti tog modela, svoj najbolji izraz doživljava upravo kroz makroregionalne modele saradnje. Primeri saradnju u okviru Jadransko-jonske inicijative, Nordijskog modela saradnje, Inicijative za crnomorsku ekonomsku saradnju, Procesu saradnje na Dunavu i drugih, doveli su do artikulacije ideje o makroregionalnim strategijama.

Makroregionalni pristup pruža mogućnost da se koordiniranim akcijama u različitim sektorskim politikama, ostvare bolji rezultati i efikasnije koriste resursi nego o pojedinačnim inicijativama. Nesumnjivo da postoji jedan novi, kvalitativno drugačije definisan prostor koji otvara mogućnost da se politike, ranije fokusirane na pojedinačne sektore, sada povezuju i kroz saradnju grupa država i regiona, i na određeni način denominiraju u zajednički cilj, interes i metod delovanja.

Makro-regionalne strategije obuhvataju 19 zemalja Evropske unije i 8 „trećih zemalja“, a njihovi osnovni ciljevi usklađeni su prvenstveno sa političkim prioritetima EU, odnosno jačanjem sinergije među različitim politikama i instrumentima EU. Nakon formalnog uspostavljanja Strategije EU za Baltički region (usvojena 2009. godine), do sada su razvijene i u fazi neposredne primene su još tri makro-regionalne strategije EU: Strategija EU za Dunavski region (2011. godine), Strategija EU za Jadransko-jonski region (2014. godine), i Strategija EU za Alpski region (2016. godine).

Evropska komisija objavila je 16. decembra 2016. godine, prvi objedinjeni i sveobuhvatni izveštaj o makro-regionalnim strategijama Evropske unije. Umesto prakse publikovanja pojedinačnih izveštaja o napretku makro-regionalnih strategija, Evropska komisija na ovaj način uspostavlja mehanizam dvogodišnjeg objavljivanja izveštaja, u nameri da omogući vrednosno jasniji i komparativno utemeljeniji pregled svih makro-regionalnih strategija EU. Izveštaj konstatuje da su makro-regionalne strategije podstakle interes i svest o značaju evropske teritorijalne saradnje, teritorijalne kohezije i njihove vrednosti. Istovremeno strategije postaju deo politika EU, poput istraživanja, zaštite životne sredine i klimatskih promena. Evidentna je i njihova uključenost u nacionalne politike, iako postoje razlike u nivoima integrisanosti u nacionalne i regionalne programe, (posebno onih koji imaju podršku evropskih strukturnih i investicionih fondova). Strategije su u značajnoj meri doprinele dinamiziranju saradnje u određenim domenima, i u tom smislu posebno se navode Glavni plan plovidbe Dunavom, proširenje Plana međusobnog povezivanja baltičkog energetskeg tržišta i Strategija prilagođavanja klimatskim promenama u regionu Baltičkog mora. Značajnu kvalitativnu novinu, koje su sve makro-regionalne strategije EU afirmisale, predstavljaju tzv. „pametne specijalizacije“ koje su postale nosioci pokretanja efikasnih

inovativnih politika, posebno u kontekstu prekogranične saradnje.

Značajnu kvalitativnu novinu, koje su sve makro-regionalne strategije EU afirmisale, predstavljaju tzv. „pametne specijalizacije“ koje su postale nosioci pokretanja efikasnih inovativnih politika, posebno u kontekstu prekogranične saradnje. „Pametna specijalizacija“ „Smart Specialisation Platform, je koncept koji može značajno doprineti integrisanom pristupu na kome su zasnovane makro-regionalne strategije, u smislu da može pokrenuti konstruktivnu primenu regionalnih različitosti, izbegavajući uniformnost i dupliranje ciljeva za investicije koje dolaze u region. Pametna specijalizacija takođe podrazumeva izgradnju kapaciteta za lokalno stanovništvo, ulaganje u obrazovanje, odnosno fokusiranje na prirodne resurse svakog pojedinačnog regiona u cilju što bržeg razvoja i koncentrisanje na resurse određenog regiona i njegove komparativne prednosti i ključne potrebe, a ne samo ulaganje u pojedinačne nepovezane projekte. Koncept predstavlja i jedan od načina za prevazilaženje i izlazak iz krize, nezaposlenosti i negativnih migracionih trendova, tj. odliva stanovništva iz nerazvijenih delova zemlje.

Makro-regionalne strategije deo su pravnog okvira evropskih strukturnih i investicionih fondova za period 2014-2020. godina, u okviru kojeg se od zemalja zahteva da usklade programske prioritete sa prioritetima makroregionalnih strategija, a od upravljačkih tela da ojačaju veze među nosiocima programa i ključnim akterima u sprovođenju makro-regionalnih strategija. Izveštaj, u delu finansijskih aspekata, konstatuje izvestan napredak i određene primere dobre prakse poput ciljanih poziva, bonusa za projekte koji imaju poseban makro-regionalni značaj, direktne podrške strateškim projektima, kao i učešće predstavnika makro-regionalnih strategija u odborima za praćenje programa.

Pitanje vlasništva nad makro-regionalnim strategijama postaje sve važnije, a povećava se i značaj uloge rotirajućeg predsedavanja, budući da većina zemalja počinje uviđati da ono nije ograničeno na organizovanje godišnjih foruma, već podrazumeva i uticaj na strateško usmeravanje aktivnosti. Izveštaj identifikuje sledeće izazove i ograničenja u neposrednoj primeni:

efikasnost struktura za koordinaciju i saradnju;

nivo ovlašćenja ključnih aktera (nacionalni koordinatori, članovi upravljačkih tela) i pružanje odgovarajućih ljudskih i finansijskih resursa;

kompetentnost, kontinuitet i stabilnost upravljačkih tela;

zastupljenost i obaveze svih zemalja učesnica.

Ovi izazovi reflektuju se na različitim nivoima u svim aktuelnim makro-regionalnim strategijama EU. U Strategiji EU za Dunavski region neophodna je bolja usklađenost prioriteta sa realnim resursima, a države članice u svim slučajevima trebaju preuzeti punu

odgovornost za zadatke tokom primene i dopunjavati rad EK. U primeni Strategije EU za Jadransko-jonski region upravljanje je ozbiljan problem, pa je EK bila prinuđena da se angažuje kako bi nadoknadila stalni nedostatak resursa zemalja učesnica, kašnjenje u imenovanju članova upravljačkih tela i slabu prisutnost na sastancima. Takav pristup dugoročno posmatrano nije održiv i poželjan. Kada je reč o Strategiji EU za Baltički region, i pored nedavne revizije Akcionog plana strategije, države članice imaju brojna prioritetna područja, pa do izražaja dolazi raznolikost interesa koje je teško uskladiti. U okviru Strategije EU za Alpski region, potreban je takođe vidljiviji napredak u pogledu upravljanja i jačanje osećaja vlasništva država učesnica.

Strategija EU za Dunavski region

Od početaka primene Strategije EU za Dunavski region, pokrenuto je ili dodatno razvijeno nekoliko veoma važnih projekata među kojima su najznačajniji glavni planovi obnove i održavanja plovnih puteva, stvaranje mreža za zaštitu životne okoline, razvoj zajedničkih metodologija za procenu i upravljanje rizikom od prirodnih katastrofa, kao i uspostavljanje mreže za poboljšanje sigurnosti na Dunavu. U izveštaju se ističe da je zahvaljujući Strategiji unapređen kulturni i naučno-istraživački dijalog u regionu, kao i saradnja sa postojećim međunarodnim organizacijama (Međunarodna komisija za zaštitu reke Dunav - ICPDR, Karpatska konvencija). Uspostavljen je Dunavski finansijski dijalog, kao jedna od uspešnijih platformi za kreiranje partnerstva i uključivanje finansijskih institucija na promociji projekata u regionu.

Jedno od važnih područja u kojem je EUSDR dala stvaran doprinos odnosi se na proširenje i planove politike susedstva. Unapređena je tematska saradnja sa 5 država koje nisu članice EU, uspostavljena je prva Evropska grupacija za teritorijalnu saradnju sa zemljom koja nije članica EU (Mađarska - Ukrajina), ustanovljen je novi program koordinacije 2015. godine kojim je omogućeno Moldaviji da učestvuje u Strategiji, dok aktivnu ulogu u koordinaciji dve prioritetne oblasti saradnje (železnički saobraćaj i društvo znanja) ima Republika Srbija. Kada je reč o ključnim izazovima u narednom periodu, evidentno je da je politički zamah u poređenju sa početkom primene nešto opao, pa je potrebno raditi više na jačanju nacionalnih mehanizama koordinacije i administrativnim kapacitetima, posebno u zemljama koje nisu članice EU.

Strategija EU za Jadransko-jonski region

Imajući u vidu kratak period za opsežnu evaluaciju efekata ove strategije, u izveštaju se ukazuje da je naglasak u prethodnom periodu pre svega bio na uspostavljanju efikasnih upravljačkih struktura. U skladu sa modelom koordinacije koji je predložen u Akcionom planu, države koje nisu članice EU dovode se u isti nivo sa državama članicama EU u

pogledu učešća u upravljačkim strukturama (princip rotirajućeg predsedavanja omogućen je svim zemljama). Tokom 2015. godine, tematske upravljačke grupe utvrdile su prioritetne aktivnosti na koje će usmeriti svoj rad, kao i smernice i kriterijume za pomoć prilikom izbora odgovarajućih projekata. Poseban vid finansijsko-operativne podrške upravljačkim strukturama EUSAIR pružaće Strateški projekat podrške primeni strategije koji je odobren u maju 2016. godine u okviru Transnacionalnog programa ADRION.

U pogledu izazova u primeni Strategije u narednom periodu, pored jačanja upravljačkih i administrativnih kapaciteta u svim zemljama, treba imati u vidu da aktuelni problemi sa izbeglicama i migrantima u ovom regionu mogu imati uticaja na izvesnu reviziju tematskih prioriteta u okviru same Strategije, što zahteva koordinirano delovanje i pragmatično razmatranje na svim nivoima. Prioriteti u sektorima saobraćaja i energetike moraju biti prilagođeni inicijativama koje su pokrenute u sklopu drugih foruma („Berlinski proces“, Višegradaska grupa, Energetska zajednica i dr.), kako bi ih dopunili, a ne stvorili percepciju nepotrebnog ponavljanja ili preklapanja.

Strategija EU za Baltički region

Nakon sedam godina postojanja opšta je ocena da je Strategija EU za Baltički region u više ravni dovela do vidljivog društvenog i socio-ekonomskog razvoja ovog regiona. Strategija je dala poseban doprinos oblikovanju politika na različitim nivoima, proširivanjem područja primene Plana međusobnog povezivanja baltičkog energetskog tržišta, uključivanjem novih područja poput energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije, zatim kroz aktivnosti Međunarodne pomorske organizacije na razvoju infrastrukture i servisa e-Navigacije. U narednom periodu naglasak u primeni strategije biće na daljem poboljšanju ekološke situacije u regionu, kao i u suočavanju sa izazovima izbegličke i migrantske krize u Evropi.

Strategija EU za Alpski region

Strategija EU za Alpski region, najmlađa od svih makro-regionalnih strategija, veoma brzo je uspostavila relativno efikasne upravljačke strukture zahvaljujući visokom stepenu političke i ekonomske saradnje u ovom regionu (ovom strategijom obuhvaćene su i dve države koje nisu članice EU – Švajcarska i Lihtenštajn). Tokom 2016. godine, u sklopu prvih sastanaka tematskih upravljačkih grupa, postignut je dogovor o konkretnim zajedničkim temama zajedničkog delovanja sa naglaskom na ekologiji, obrazovanju, turizmu, inovacijama i zaštiti održivih izvora energije.

Zaključak

Osnovni cilj makro-regionalnih strategija je stvaranje sinergije za rast i zapošljavanje uz smanjenje regionalnih razlika. U izveštaju se zaključuje da u oblikovanju integrisanog shvatanja budućeg evropskog područja, makroregije mogu postati važan instrument u

nastojanju da se ostvari teritorijalna kohezija u različitim područjima politike.

U tom smislu osnovne preporuke za efikasniju primenu makroregionalnih strategija obuhvataju sledeće mere:

poboljšanje kvaliteta projekata i postupaka i obezbeđenje održivosti njihovih rezultata;
podizanje nivoa svesti o konkretnim vrednostima i rezultatima strategija, uključujući i
godišnje forume za kritičkog sagledavanje njihovih efekata; i
uspostavljanje dobrog sistema praćenja izveštaja o napretku kao i pružanje podrške
strateškim usmerenjima strategija.

Izvor: danube-cooperation